

Tarptautiniam komunizmo teismui turime ką pasakyti

Apibendrintas po antikomunistinio kongreso ir tribunolo vykęs darbas

2005 m. rugsėjo 4 d. vyko Tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius 2005“, skirta 2000 m. vykusio tarptautinio kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas“ ir visuomeninio Tribunolo penkerių metų sukaktiui paminėti. Konferencija sutapo su partizanų vado Juozo Lukšos-Daumanto žūties diena. Antikomunistinio kongreso ir 2005 m. rugpjūčio 4 d. konferencijos iniciatoriai ir organizatoriai – Lietuvos laisvės kovų dalyvių, buvusių politinių kalinių ir tremtinių bei partizanų visuomeninės organizacijos.

Konferencija vyko Vilniuje, Nacionaliniame dramos teatre. Konferencija pasiūntė atstovus padėti gėles komunizmo teroro aukų atminimo vietoje. Pirmajame posėdyje pranešimus skaitė prof. Vytautas Landsbergis, Europos Parlamento narys („Komunizmo byla“), Jure Knezovič, Tarptautinės buvusių politinių kalinių ir komunizmo aukų asociacijos prezidentas iš Kroatijos (perskaitė Guenter Rudolph) („Tarptautinė buvusių politinių kalinių ir komunizmo aukų asociacija. Užduviniai ir tikslai“); dr. Arvydas Anušauskas, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorius („Komunistinių režimų istorijos tyrimai po Tarptautinio antikomunistinio kongreso „Vilnius 2000““); Peteris Simons, Saemos narys, Latvijos politškai represuotųjų sąjungos pirmininko pavaduotojas („Pasipriešinimas ir kolaboravimas – praeities problemos arba ateities pasirinkimas“); Emanuelis Zingeris, Lietuvos Respublikos Seimo narys, Europos Tarybos Parlamentinės asamblėjos Kultūros paveldo pakomitejo pirmininkas, Tarptautinės komisijos nacistinio ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti pirmininkas („Baltijos šalių sovietinės okupacijos suvokimas ES teisės aktuose“); Irina Ostrovskaja, Tarptautinės draugijos „Memorialas“ atstovė iš Rusijos („Draugijos „Memorialas“ darbas. Šeimos archyvas, kaip alternatyvus šaltinis studijuojant politines represijas“); istorikas prof. Antanas Tyla („Sovietinės okupacijos indoktrinacijos tarpiniai“).

Antrajame posėdyje pranešimus skaitė: Vytautas Zabiela, Vilniaus

Europai ir pasauliui kaip niekada yra svarbu vėl atnaujinti viešą pilietinę diskusiją dėl komunistinės ideologijos bei padarytų nusikaltimų žmonijai ir žmoniškumui

Tribunolo pirmininkas („Pavėluota didžiųjų atgaila“); Kiss Tamas, Vengrijos politinių kalinių sąjungos pirmininko pavaduotojas („2005 metų Tarptautinis antikomunistų kongresas Vilniuje“); Algirdas Navasaitis, Kazlų Rūdos K. Griniaus gimnazijos moksleivis, konkurso dalyvis; Mart Niklus, Estijos parlamento narys („Estijos Baltoji knyga apie komunizmo nusikaltimus“); Galina Buvina, Tarptautinės draugijos „Memorialas“ atstovė iš Rusijos („Stalino represijos Maskvoje. Masinių laidojimų vietos“); Larisa Bondaruk, mokslinė bendradarbiė iš Ukrainos („Veikiantis ukrainietiškas antikomunizmas: tradicijos ir dabartis“); Guenter Rudolph, Tarptautinės buvusių politinių kalinių ir komunizmo aukų asociacijos sekretorius iš Vokietijos („Komunistinės prievartinės sistemos Vokietijoje tyrimas ir įvertinimas“).

Trečiajame posėdyje pranešimus perskaitė Vilius Bražėnas, politologas, publicistas („Nuernberg I sujaukė pasaulį“); Roman Kručyk, Ukrainos „Memorialo“ Kijevo skyriaus pirmininkas („Komunistinė inkvizicija Ukrainoje“); Zita Šliūtė, Vilniaus tribunolo vyriausioji kaltintoja („Teroristai ir komunistai – subjektyviosios nusikaltimų pusės ypatumai“); prof. Ona Voverienė („Tarptautinis komunizmo teismas – kelias į teisingumą atkūrimą Europoje“); dr. Povilas Jakūčionis, LR Seimo narys, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pirmininkas („Sovietinės okupacijos pasekmių panaikinimo procesas LR teisės aktuose“).

Konferencijai pranešimus taip pat atsiuntė Feliks Kravain iš Izraelio, Detlef W. Stein iš Vokietijos, Heino Noor iš Estijos. Po pranešimų vyko diskusijos, priimtos rezoliucijos.

Konferencijoje išplatintame informaciniame pranešime buvo prisiminta, kad 2000 m. Vilniuje vykusiam Kongrese

dalyvavo atstovai iš 24 pasaulio šalių ir pateikė duomenis apie jų šalyse įvykdytus komunizmo nusikaltimus, perskaitė 53 pranešimus, kaltinančius komunizmo doktriną ir politiką. Tribunolo proceso metu visuomeniniai kaltintojai iš 15 šalių pateikė dokumentinę medžiagą, leidinius, nuotraukas, vaizdo ir garso įrašus, apklausė liudininkus, kurie patvirtino, kad komunistinė ideologija yra žalinga žmonijai, gimdo totalitarinius režimus ir sėja mirtį. Galiausiai buvo paskelbtas nuosprendis, komunizmas pasmerktas ir nušalintas.

Ta kartą Vilniuje pasauliui buvo atskleisti žiauriausi komunistinių režimų nusikaltimai žmonijai, pa-

skelbta, kad pasaulyje jie nušalinti apie 100 milijonų gyvybių. Specialistų vertinimu Lietuvoje per dvi sovietines okupacijas nukentėjo apie 800,000 jos gyventojų.

Kongresą ir Tribunalą vainikavo keletas išleistų knygų: *Vilniaus Tribunolo nuosprendis, Antikomunistinis kongresas ir Tribunolo procesas* (900 psl.), sukurtas filmas „Iteisinimas blogis“. Šie renginiai turėjo didžiulio atgarsio pasaulio žiniasklaidoje ir sukėlė nemažą diskusijų pasaulio visuomenėse.

Remiantis Tribunalo išvadamis dešimtosios Europos Sąjungos jėgos, daugeliui pokomunistinio lagerio šalių tapus ES narėmis, dabar remiasi formuodamos savo užsienio politiką, tačiau įvairių šalių su-

pratimas, kas buvo ir yra komunizmas, dar nėra galutinai susiformavęs. Vakarų Europos šalių piliečiai vis dar žino per mažai.

„Europai ir pasauliui kaip niekada yra svarbu vėl atnaujinti viešą pilietinę diskusiją dėl komunistinės ideologijos bei padarytų nusikaltimų žmonijai ir žmoniškumui, dėl šios ideologijos atgaivinimo grėsmės. Tikimasi ir šios konferencijos pranešimus išleisti atskira knyga ir išversti ją į užsienio kalbas,“ – sakoma informaciniame pranešime.

Konferencijos Vilniuje metu aptarta, kas per penkerius metus nuo minėto antikomunistinio kongreso nuveikta, pa-

sirta, kokia kryptimi toliau vystyti savo veiklą. Į konferenciją buvo susirinkę bendro likimo žmonės iš Rytų ir Vidurio Europos šalių, nukentėjusių nuo komunistinių režimų, pasidalino tyrinėjimų duomenimis, kaip sekasi tvarkytis su šių režimų nusikaltimų pasekmėmis, kokios perspektyvos komunizmui pagaliau, kaip ir derėtų, suliginti su nacizmu. Juk nacizmas po II Pasaulinio karo Nuernberg sulaukė tikro tarptautinio teismo.

Didžiausias konferencijos organizatorių siekis – surengti tarptautinį teismą komunizmui. Deja, komunistinė ideologija pusę am-

žiaus trukusios propagandos ir melo pagalba yra stipriai užteršusi ir sujaukusi pokomunistinių šalių piliečių sąmonę ir turi stiprų politinių jėgų palaikymą, o jaunosios kartos jau mažai ir težino, kuo tas komunizmas yra blogas, daugelis turbūt nei susimąstė, nei rado laiko pasigilinti apie komunistinių režimų padarytų nusikaltimų mastą. Nukentėjusieji nuo šio režimo laiko savo pareigą dar ir dar kartą apie tai kalbėti bei siekti teisinio įvertinimo.

Drauge spausdinama keletas tarptautinėje konferencijoje „Vilnius 2005“ lietuviškai skaitytų pranešimų.

Draugo inform.

Nuernberg I sujaukė pasaulį

VILIUS BRAŽĖNAS

1945 m. Nuernberg mieste, Vokietijoje, vykęs tarptautinis teismas nebuvo pavadintas „Pirmuoju Nuernberg teismu“ ar „Nuernberg I“. Pirmuoju jį vadina gyvomis išlikusios komunizmo aukos, skausmingai skelbdamos batinumą sušaukti Nuernberg II, bent elementariam teisingumui pasaulyje atstatyti. Nuernberg I sujaukė pasaulį, slykščiausiai ir aki-vaizdžiu būdu išniekindamas pagrindinius teisingumo principus. Jame buvo išaukštintas dvigubo standarto taikymas dviem, Antrąjį pasaulinį karą pradėjusiems, suokalbinkams. Jie abu karo metu, o vienas jų ir po karo, vykdė didžiulius nusikaltimus prieš žmogų, prieš tautas, ir net ruošėsi tai įvykdyti prieš visą žmoniją, primetus globalinę galią per visą pasaulinę vyriausybę. Buvo rimto pagrindo bijoti komunistų užmojo per kominterną sukurti pasaulinę diktatūrą. Tų tikslų neslėpė nė vienas SSRS genekas, pradedant Lenin ir baigiant Gorbačiovu. Tarp žymiausių žmonių, bandančių įspėti apie visaprasaulinės valdžios siekius, buvo dabartinio popiežiaus Benedikto XVI pirmtakas Benediktas XV. Jau 1920 m. jis sakė: „Planuojamos pasaulinės vyriausybės ilgisi visi blogiausi ir iškrypėliški elementai. Tokia valstybė panaikintų visokį lojalumą tautai. Joje jokiu būdu nebūtų pripažintas autoritetas tėvo jo vaikams ar Dievo – žmonijos bendrijai. Jeigu tos idėjos būtų priimtų praktikoje, tai neišvengiamai sektų dar negirdėtas teroras“. Sovietinį terorą patyrusieji supranta, koks būtų „pasaulinis sovietas“. Net jei pasaulį „susovietintų“ Vakarai.

Remdamasis visa eile tokių autoritetų, esu rašęs kad „tokioje pasaulinėje santvarkoje gerai jaustųsi tik Gestapo ir NKVD–KGB tipo elementai“. Tai patvirtino pateiktais faktais ir gyvų liudytojų iš 23–jų tautų paliudijimais perpildytas 2000 metų Vilniaus Komunizmo nusikaltimams įvertinti kongresas ir jo įsteigtas Tarptautinis tribunolas. Komunizmo aukas ypač įskaudina tai, kad Nuernberg I teisme teisėjų togas dėvėjo nusikaltusiųjų kariniais nusikaltimais ir genocidu atstovai. Šalia D. Britanijos, Prancūzijos ir JAV teisėjų, už teisėjų stalo sėdėjo ir sovietiniai teisėjai: gen. mjr. N. T. Nikičenko ir jo antrininkas mjr. A. F. Volkov.

Lietuvių enciklopedijoje XX tome nurodoma, kokiomis nusikaltimų grupėmis buvo kaltinami nacinio Reicho teisiamejiai:

1. bendras planas arba konspiracija padaryti karinius nusikaltimus;
2. nusikaltimai taikai, būtent agresinio karo

planavimas, paruošimas ir pravedimas;

3. nusikaltimai karo nuostatoms, būtent karo įstatų ir taisyklių laužymas (pvz., belaisvių žudymas ir t.t.);

4. nusikaltimai žmoniškumui (pvz., pavergtų tautų žudymas ir kt.)

Teisėjo togas dėvėjo Nuernberg I teisme visais, bent jau tų keturių grupių, nusikaltimais nusikaltusios, tą karą pradėti su teisiamausiais susimokiusios valstybės atstovai. Įsidėmėtina, kad teisiųjų suole sėdėjo Ribbentrop, tačiau ten nebuvo Molotov. Visa tai apvertė aukštyn kojom teisingumą ponuernberginiame pasaulyje.

Tačiau žinių apie sovietines okupacijas ir komunizmo kruviną tikrovę labai stigo okupacinių metų laisvajame pasaulyje. Stokėjo įspėjimų apie komunizmo kėslus ir jų pavojų dar laisvam pasauliui. JAV veikė net keletas antikomunistinių, konkrečiai – antisovietinių, čiagiųjų piliečių organizacijų. Jos, savo laisvei užtikrinti, siekė JAV politikos pakeitimo į tokią, kuri, sustabdant visokią paramą Sovietų sąjungai leistų jai sugriūti. Tai savaime būtų ir pavergtųjų tautų išvadavimas. Įvairių tautybių ateiviai laisvajame pasaulyje susibūrė savo tarpe, padedant vietiniams dešiniuosius, būtų galėję suruošti tarptautinius visuomeninius Nuernberg II teismus Amerikoje, Kanadoje ir Australijoje. JAV, Pennsylvania valstijoje, yra net miestelis „Nuernberg“ vardu.

Laimė, Lietuvoje prieš 5 metus tremtinių, partizanų, rezistentų vadovų tarpe atsirado drausolių užsimoti suruošti Vilniuje tokį kongresą ir tribunolą. Atsirado ir pasiryžėlių tą užmoji pasigėrėtinai įvykdyti. Užsienioje gal vien pabaltiečiai būtų galėję tai padaryti. Dabar, pavyzdžiui, jie pagirtinai ėjo į placią visuomenę Lietuvos, Latvijos ir Estijos priėmimo į NATO kampanijos metu.

Šiuo metu visiems kovotojams už laisvę ir tiesą galima naudotis prieš 5 metus surinkta komunizmo nusikaltimų medžiaga. Ji pateikiama pasauliui 1,000 puslapių knygoje *Anticomunist congress and tribunal proceedings*. Tai yra tiesos ginklas ir paminklas komunizmo pavergtųjų žmonių kančioms bei kovoms. Turėtume veikti, kaip JAV Kongresas, – apie komunizmo nusikaltimus tylą nutraukti ir daugelis kitų vyriausybės ir parlamentų, įskaitant ir Europą nudvasinti bandantis ES parlamentas. Lietuviška tos knygos laida neturėtų būti nukišta į bibliotekų užkampius, o parodomas, ypač mokyklų

Nukelta | 2 psl.

Panevėžio partizanai

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Apibendrintas po antikomunistinio kongreso ir tribunolo vykęs darbas • Nuernberg I sujaukė pasaulį • Sovietinės okupacijos pasekmių panaikinimo procesas LR teisės aktuose • Pokalbis su Leonidu Abariumi • Marius Katiliškio grįžimas į Lietuvą • Premijos

Sovietinės okupacijos pasekmių panaikinimo procesas LR teisės aktuose

DR. POVILAS JAKUČIONIS

Sovietų sąjungos Raudonoji armija Lietuvą okupavo 1940 m. birželio 15 d. Šimtatūkstantinė armija su tankais, artilerija ir aviacija įsiveržė į nepriklausomos valstybės teritoriją ir įvedė savo revoliucinę tvarką. Tą pačią dieną prasidėjo okupantų represijos, neteisėti žmonių suėmimai. Netruko rasti pasipriešinimo okupantams. Pradžioje – pavienių asmenų, po to – asmenų grupių ir pagaliau gausių organizacijų pasipriešinimas, peraugęs į visuotinį 1941 m. Birželio 22 d. sukilimą.

Nacistinės Vokietijos okupacijos metu (1941–1944 m.) Lietuvoje veikė keletas tautiškų pasipriešinimo organizacijų, kurios sutrukdė jaunimo mobilizaciją į Vermachtą, lietuviškosios SS divizijos sukūrimą. Nuo 1944 m. prasidėjo ginkluotas pasipriešinimas prieš sugrįžusį sovietinį okupantą. Ši didvyriška ir tragiška ginkluota kova tęsėsi 10 metų, pareikalavo apie 30 tūkst. partizanų gyvybių.

Lietuva ir jos gyventojai per sovietinę okupaciją, karo metų nacių represijas ir po karo buvusį komunistinį terorą nukentėjo bene skaudžiausiai, nes didvyriškai priešinosi. Šalis neteko trečdaliao gyventojų: sušaudytų ir nukankintų vietoje, pasitraukusių į Vakarus, ištremtų į Rytus, įkalintų koncentracijose ir gulaguose. Kančios, šaudymai, sodybų deginimai, religijos priespauda ir kultūros naikinimas buvo tikras Tautos genocidas.

Dėl to Lietuvoje nuo pat pirmųjų sovietinės okupacijos teroro apraiškų vis keliamas klausimas dėl represijų organi-

zatorių ir vykdytojų teisinės atsakomybės. Dėl sovietų okupacijos nusikaltimų masto įvertinimo ir komunistinės ideologijos pasmerkimo tarptautiniu mastu. Nuogaustajama dėl komunizmo ir totalitarizmo restauracijos pavojaus. Pakanka paminėti Baltarusiją arba kai kurias Vidurio Azijos valstybes, kad įsitikintume, kad toks pavojus yra realus. Neveltui ir Lietuvoje vis pasigirsta raginiai atkurti 1991 m. uždraustą „LKP ant KP platformos“. Pasaulyje dar yra valstybių valdomų totalitarinių komunistinių režimų – Kuba, Š. Korėja, Vietnamas, Birma...

Po nacizmo sutriuškinimo iš okupacijos išlaisvinusiose Vakarų Europos šalyse buvo griežtai persekiojami nacių kolaborantai ir imtasi veiksmingų priemonių prieš nacizmo atgavimą. Yra pagrindo manyti, kad butent dėl to Vakaruose greitai įsitvirtino demokratija, piliečių sąmoningumas, o kartu ir gyventojų gerovė.

Prancūzijoje mirties bausmė buvo nubausta apie 10 tūkstančių nacių kolaborantų. Sumta ar internuoti apie 130 tūkstančių asmenų. Nuteisti 55 aukšti kolaborantinio Viši režimo pareigūnai. Patikrinti visi valstybės tarnautojai. 13 tūkstančių iš jų atleisti iš valstybės tarnybos dėl bendradarbiavimo su okupantais. Prancūzai valdžioje ir teisėsaugos įstaigose jau nebematė pačių žmonių, kurie juos engė ir žemino nacių okupacijos metais.

Olandijoje po karo buvo areštuota apie 150 tūkstančių asmenų. Vėl buvo įvesta mir-

Lietuva - 1991 m.

Nuotr. Jono Kuprio

ties bausmė. Ypatinga teiseną turėjo atgalinio veikimo galia. 154 asmenų nubausti mirties bausme. Tiek pat kalėjimu iki gyvos galvos. 50 tūkstančių nuteisti kalėti trumpesni laikai.

Belgijoje kolaborantams buvo atimtos visos pilietinės teisės. Ir teisė dirbti visose visuomeninė svarbiausiose srityse. Karo padėtis buvo pratęsta iki 1949 m. vidurio. Piliečių teisės kolaborantams nebuvo atstatomos po 30-40 metų.

Norvegijoje buvo areštuoti

visi okupantų statybinio Kvistling vyriausybės nariai. Keturi iš jų nusišovė. 90 tūkstančių asmenų buvo iškeltos baudžiamosios bylos. Iš jų 90 asmenų nubausti mirties bausme, 18 tūkstančių įkalinti, 28 tūkstančių atimtos pilietinės teisės. Norvegija savo dydžiu ir gyventojų skaičiumi yra panaši į Lietuvą.

Susikūrus Izraelio valstybei, jos teismai teisė asmenis, kurie nacių okupuotose teritorijose buvo įskundę ar kitaip pa-

dėję perduoti nacių administracijai bent vieną žydą, iki 10 metų kalėjimo bausme.

Ypatinga teiseną buvo praktikuojama ir kitose išlaisvintose šalyse, nes reikėjo griežtai apvalyti visuomenę nuo kolaborantų ir neleisti jiems įsitvirtinti naujose valdžios struktūrose. Nusikaltimo senatis buvo panaikinta. Buvo praktikuojamas ir įstatymų veikimas atgalios.

Lietuvoje, kaip ir kitose, iš komunistinių režimų išsivadavusiose Rytų ir Vidurio Europos šalyse, nieko panašaus nebuvo. Buvo tik nedraus bandomi kurį laiką roboti kolaborantų teises dirbti valstybės tarnyboje, finansų ir švietimo įstaigų vadovais. Buvo priimta keletas desovietizacijos ir demunizavimo įstatymų. Tačiau jie buvo negriežti, su daugybe lengvinančių išlygų. Joks kolaborantas ar išdavikas realia bausme iki šiol Lietuvoje nebuvo nubaustas, išskyrus kai kuriuos Sausio 13-osios žudynių idėjinus įkvėpėjus. Kai kuriems buvo leista pabėgti į užsienį ir ten pasislėpti. Iki šiol laisvi gyvena net partizanų va-dų išdavikai, nes teismams vis „truksta“ įrodymų, netinka liudininkai.

Turbūt dėl to nesiseka sukurti pilietinę visuomenę, į valstybės tarnybos aukštas pareigas prasiskverbti buvę KGB agentai ar rezervistai. Valstybė nesiima teisinių priemonių apsaugoti save ir savo piliečius nuo Rusijos spectarnybų infiltracijos. Reikia Vakaruose praktikuotos ypatingos teisenos, atskirų specializuotų teismų kolaboravimu nusikaltusiems asmenims teisti. Paradoksalu, bet dabar tie patys demokratiški Vakarai griežtai prieštarauja specialių teismų steigimui.

Kalbą apie Lietuvos Respublikos sovietinės okupacijos pasekmių panaikinimo teisės aktus reikėtų pradėti nuo Lai-kinosios Vyriausybės 1941 m. birželio 23 d. pareiškimo: „Nepriklausomybės atstatymo deklaravimas“. LR Seimas 2000 m. šį dokumentą paskelbė Teisės aktu, tačiau po kelių dienų savo teisingą sprendimą gėdina atšaukė dėl užsienio spaudimo. Šiame pareiškime buvo parašyti kiekvienam doram lietuviui šventi žodžiai:

„Susidariusi Laikinoji ir naujai atgimstantis Lietuvos Vyriausybė šiuo skelbia atstatanti laisvą ir nepriklausomą

Lietuvos valstybę. Prieš viso pasaulio tyrąją sąžinę jauna Lietuvos valstybė entuziastingai pasižada prisidėti prie Europos organizavimo naujais pagrindais. Žiaurus bolševikų teroro iškankinta, Lietuvos tauta ryžtasi kurti savo ateitį tautinės vienybės ir socialinio teisingumo pagrindais.“

Kitas apsisvalymo nuo bolševikinio užkrato teisės aktas, LR Seimo priimtas 1999 m. sausio 12 d. ir, ačiū Dievui, neatšauktas, buvo Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (LLKS) 1949 m. Vasario 16-osios deklaracija. Verta paminėti šios Deklaracijos 16 ir 17 punktus:

„16. Komunistų partija, kaip diktatūrinė ir iš esmės priešinga pagrindiniam lietuvių tautos siekimui ir kerti-niam Konstitucijos nuostatui – Lietuvos nepriklausomumui, nelaikoma teisine partija.“

17. Asmenys, bolševikinės arba vokiškosios okupacijos metu išdavę Tėvynę bendradarbiavimu su priešu, savo veiksmais ir įtaka pakenkę tautos išlaisvinimo kovai, susitepę išdavystėmis ar krauju, yra atsakingi prieš Lietuvos Teismą.“

Vien šis teisės aktas sudarė gerą pagrindą jau 1991 m. pradėti ryžtingą apsisvalymą nuo bolševikų, išdavikų ir kagebistinių žudikų, pirmiausia įsteigiant tikrą Lietuvos Teismą. Dėl vien tik K. Prunskienės „reabilitacijos“ teismas aiškiai sako, kad iki šiol Lietuvos Teismo nėra.

LR Atkuriamasis Seimas 1991 m. rugpjūtį, iš karto po Maskvos pučo pralaimėjimo, priėmė nutarimą dėl LKP ant SS KP platformos veiklos uždraudimo. Šis nutarimas galioja iki šiol. Taip pat iki šiol nelegaliai veikia M. Burokevičiaus LKP. Nei vienas asmuo nėra nubaustas už dalyvavimą pagrindinės antivalstybinės partijos veikloje.

1992 m. priimtas įstatymas „Dėl deputatų, įtariamų sąmoningų bendradarbiavimų su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis, mandatų patikrinimo“ apčiuopiamų rezultatų nedavė, nes nebuvo numatyta konkrečiai atsakomybė už įstatymo pažeidimus ir valdantys kairieji politikai „saviesiems“ netaikė šiuo įstatymu nustatytų procedūrų.

1995 m. priimtas „Dokumentų ir archyvų įstatymas“ davė tiek naudos, kad buvo įsteigtas Ypatingasis archyvas, kuriame saugomi LKP ir išlikę KGB dokumentai bei KGB sudarytos baudžiamosios bylos. Platai visuomenei priėjimas prie šių archyvų dokumentų buvo uždytas. 2004 m. naujoje įstatymo redakcijoje priėjimas prie KGB agentūros medžiagos liko uždarytas 70-čiai metų po tos medžiagos sudarymo.

1998 m. priimtas įstatymas „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, KGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrių darbuotojų darbinės veiklos“, kur KGB ir kitos SSRS specialiosios tarnybos pripažįstamos nusikalstamomis organizacijomis, jų kadriams darbuotojams taikomi darbinės veiklos apribojimai iki 2009 metų.

Nukelta | 3 psl.

Nuernberg I sujaukė pasaulį

Atkelta iš 1 psl.

jaunimui, visoje Lietuvoje. Tai užtikrinti būtų provincijoje pasklidusių dar gyvų komunizmo aukų ir jų palikuonių pareiga.

Nuernberg I didžiojo melo sleifas dar vis įtaigoja net tarptautinių organizacijų, kaip Jungtinių Tautų (JT) ir UNESCO, vadovų galvoseną bei veiklą. Tad dar gyvos komunizmo aukos ir komunistų įvairių būdų nužudytų aukų politikos teisėtai reikalauja antrojo Nuernberg teismo. Jame teisėjų togas dėvėti turėtų ne nusikaltėliai, o jų aukos.

Kadangi tėvus ar senelius komunistų kalėjimuose bei Gulage praradusieji ir gyvi išlikusieji per ilgai tylėjo, kadangi jie garsiai nesmerkė komunizmo nusikaltimų ir nereikalavo ataskaitos iš komunistų partijos narių už partijos nusikaltimus, šiandien daug kur prie valstybių vairo tebesėdi nusikaltėliškų organizacijų – kompartijos neatgailavę nariai. Masinių žudikų viršininkai, kaip Chruščiov, Kosygin,

Brežnev, Gorbačiof, buvo užsienio sostinėse sutinkami 21 patrankų sūviu ir garbės sargybomis.

Nuernberg I komunistams ir jų simpatikams Vakaruose pavyko Vokietijos nacių kruvinu šepetiu apteršti tautiškumą – nacionalizmą bei patriotizmą apskritai. Buvo nuslepta tikrovė, kad fašizmas ir nacizmas yra toks pat kraštutinis, ginklo griebsis socializmas kaip ir komunizmas. Tai padaryta, iš vartosenos ištreimiant nacių partijos tikrą pavadinimą – Nacionalinė socialistinė darbo partija – ją gudriai sutrumpinant į „nacių“ partija, nacizmą, kaip „nacionalizmo“ aidą pavadinant „dešine“. O dešinėje yra antikomunistinis nacionalizmas, tautiškumas, patriotizmas. Jokiu būdu dešinėje neteisėta įkišti (kairių) socializmą po bet kokia vėliava.

Tad lai šis garbus penkmetis kiekvieną nepriklausomos Lietuvos oru dar tebealsuojantį patriotą iš naujo apginkluoja ryžtu išrauti iš mūsų tautos

abejingumą politikai, atseit – pilietiškumui. Lai šis penkmetis mus apginkluoja nauju ryžtu skelbti tiesą ir plėsti kaukę nuo komunistinio melo. Lai šurpių faktų akivaizdoje atsiranda daugiau net buvusių partietčių, kurie atspirktų tėvynei už savo klaidą, smerkdami jiems žinomą melą.

Prašykime mūsų tautos kankinių vėlių kreipimosi į Viešpatį palaiminti Lietuvą. O mes prašykime Dievo palaimos mums, kad ir menkiausiomis pastangomis tarnautume tėvynei iki paskutinio atodūso. Kovai už Tiesą pakilusi tauta privers vadovus kurti tokią Lietuvą, kokios nori Lietuvos patriotai. O didįjį melą atmetusios ir tiesos veiklai pakilusios tautos sukurs laisvesnį ir teisingesnį pasaulį.

Pranešimas, skaitytas rugsėjo 4 d. Tarptautinėje konferencijoje „Vilnius 2005“.

Lietuva - 1991

Nuotr. Jono Kuprio

Atkelta iš 2 psl.

Neleidžiant dirbti valstybės tarnyboje, strategiškai svarbių įmonių vadovais, taikomi kai kurie apribojimai, tarp jų – ir kandidatuoti rinkimuose.

1999 m. priimtas „Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymas“. Populiariai jis vadinamas Liustracijos įstatymu. Per šio įstatymo nustatytą laiką prisipažino ir buvo užregistruoti tik 1,5 tūkst. buvusių slaptybių agentų iš mažiausiai 10 tūkstančių. Įstatymo trūkumais laikoma nevykusiųjų sudaryta Liustracijos komisija ir trumpas (tik pusės metų), nustatytas prisipažinimo terminas. Prisipažinusiųjų yra įslaptinti. Jiems nustatomas 10-ties metų darbinės veiklos apribojimo laikotarpis.

Seimo valdybos suorganizuota darbo grupė prieš porą mėnesių baigė rengti ir užregistruoti Liustracijos ir Archyvų įstatymų pataisus bei su tuo susietų dar 16 įstatymų pakeitimus. Šių pataisų tikslas – sugriežtinti sąlygas, kad būtų KGB kadriniai darbuotojai, rezervistai ir agentai negalėtų patekti į renkamas valstybės valdymo institucijas ir valstybės tarnybą. Kad Ypatingasis archyvas būtų atviras visuomenei. Deja, šios pataisų vėl tik „kosmetinės“, nedraudžiančios, o tik paskelbiančios kas kuo buvo, lyg rekomendacinio pobūdžio. O archyve agentūrinė medžiaga pasilieka 70 metų uždara visuomenei.

Tuo tarpu Europoje įsivyravauja ir kitokios nuomonės. Rumunijos naujasis prezidentas žada iki metų pabaigos išslaptinti visas komunistinio laikmečio bylas. Europos Taryba ketina rekomenduoti visoms savo narėms – šalims atverti visus su komunizmu susijusius archyvus, iširti faktus ir pradėti derbą dėl kompensacijų nukentėjusiems asmenims mechanizmo parengimo. Šis sprendimas turėtų būti priimtas dar šiais metais. Slovakijoje, Čekijoje, Lenkijoje, Estijoje, Latvijoje viešai skelbiami buvusių KGB ir kitų komunistinių režimo slaptybių tarnybų agentų sąrašai. Lietuvoje tai daryti vis dar delsiama. Bet vilties teikia suaktyvėjusi Liustracijos komisijos veikla.

Ko nedaro valstybė, imasi daryti visuomeninės rezistentų organizacijos. Prieš penkerius metus buvusių politinių kalinių

Lietuva - 1991

Nuotr. Jono Kuprio

ir tremtinių organizacijos buvo surengę tarptautinį antikomunistinį kongresą „Vilnius 2000“. Kongrese pranešimus apie komunistinių režimų nusikaltimus skaitė pranešėjai iš 24 pasaulio šalių. Tai buvo istorikai, politikai, visuomenės veikėjai ir nukentėjusieji nuo komunistinio teroro, kurie liudijo savo asmeninę patirtį.

Kongreso dalyvių surinkta ir susisteminta kaltinamąją medžiagą nagrinėjo ir vertino Tarptautinis visuomeninis Tribūnolas, kuriam vadovavo žinomas Lietuvos advokatas Vytautas Zabiela.

Apie Kongreso ir Tribūnolo darbą buvo sukurtas filmas, parašyta 1,000 psl. knyga. Vėliau sukurtas filmas „Vieni vieni“ apie Lietuvos partizanų. Visa ši medžiaga buvo uoliai platinama Europos ir JAV politikams – valstybių vadovams ir parlamentarams. Buvusių politinių kalinių ir tremtinių organizacijų Jungtinė Taryba siuntė keletą viešų laišku Europos Sąjungos Parlamentui ir ETPA, atkreipiančių dėmesį

į melagingą Kremliaus politikų propagandą, „pagražinančią“ Antrojo pasaulinio karo pradžios istoriją ir nepagrįstai kaltinančią Baltijos valstybes neva fašizmo išaukštintimu.

Manome, kad tokia „antipropaganda“ iš dalies prisidėjo prie ES politikų požiūrio į SSRS tikrąjį vaidmenį prablaivėjimo. Iš tiesų didelį postūmį sovietinės okupacijos ir komunistinių režimų nusikaltimų teisingam vertinimui davė Antrojo pasaulinio karo pabaigos 60-ųjų metų minėjimo išvakarėse prasidėjusi vieša diskusija. Valstybių vadovų pareiškimai, parlamentų rezoliucijos dėl karo priežasčių ir pasekmių, dėl Baltijos šalių okupacijos su skambu labai panašiai, vertinimo SSRS vaidmenį, kaip visa tai buvo vertinama Antikomunistinio kongreso rezoliucijose ir Tribūnolo nutarimuose bei Lietuvos rezistentų organizacijų pareiškimuose. Taip pat ne tik Molotov-Ribbentrop pakta, bet ir Muenchen, Jaltos,

Potsdamo nusikalstami susitarimai pradėti vertinti panašiai.

Po to, kai JAV prezidentas George W. Bush atvirai pripažino, kad Jaltoje ir Potsdamo Vakarų valstybių vadovai atidavė į komunistų vergiją Rytų ir Vidurio Europos šalis, o Baltijos valstybes pasmerkė sovietų okupacijai, kai Europos Parlamentas ir JAV Senatas ir Atstovų rūmai rekomendavo Rusijai pripažinti Baltijos valstybių okupaciją, Rusijos prezidento ir Dūmos griežta pozicija pradėjo švelnėti.

Žinoma, naivu būtų tikėti, kad Rusijos politika Baltijos šalių atžvilgiu greitai sugrįš į 1990 metų pozicijas. Tai būtų įmanoma esant kitam prezidentui ir kitos sudėties Dūmai. Tuo pačiu ir okupacijos žalos atlyginimas, deja, nusikelia į tolimesnę ateitį.

Pranešimas, skaitytas rugsėjo 4 d. „Vilnius 2005“ konferencijoje.

Joks kolaborantas ar išdavikas realia bausme iki šiol Lietuvoje nebuvo nubaustas, išskyrus kai kuriuos Sausio 13-osios žudynių idėjinus įkvėpėjus.

Mes turime būti savimi

Pokalbis su Leonidu Abariumi

Leonidas Abaris išėjus chorvedžiams geriausiai yra žinomas, kaip religinės muzikos autorius. Jo sukurti kūriniai skamba mūsų šventovėse, džiugindami ne tik klausytojų širdis, bet ir keliantys dainininkų pasigėrėjimą paprasto dainavimo ar giedojimo nuostabiomis melodijomis bei sąskambiais. Leonidą sutikau po Jėzuitų gimnazijos abiturientų šv. Mišių ir išleistuvių ceremonialo šv. Kazimiero bažnyčioje, kurioje giedoją Leonido vadovaujamas gimnazijos choras.

– Jūs, Leonidai, esate Vilniaus Jėzuitų gimnazijos muzikos mokytojas ir choro vadovas. Ką dar veikiate, radę laisvą minutę, atlikusią nuo pedagoginio darbo ir kūrybos?

– Priklausau Nacionalinei dainų švenčių komisijai. Ši komisija svarsto aktualius klausimus, kurie susiję su Lietuvos dainų šventėmis: statuso stiprinimas, pasirušimas šventėms, dainų švenčių turinys, lietuviškumas. Mes turime būti patys savimi, ir jeigu dainų šventė bus nuspalvinta kokiomis amerikietiškomis, „popsinėmis“ ar kitokiomis svetimomis spalvomis, tai ar tada ji bus Lietuvos dainų šventė, juo labiau, kad UNESCO įtraukė Baltijos valstybių dainų šventes į dvasinio paveldo sąrašą. Tai yra didžiulė pasaulinė vertybė.

– Kada dabar bus Dainų ir šokių šventė? Pagal nusistovėjusią tvarką, turėtų būti po 4 metų?

– Pagal Lietuvos vyriausybės nustatytą tvarką, mums priklausytų 2007 metais ruošti didžiąją dainų šventę, o 2009 – moksleivių šventę. Šiuo metu vyksta diskusija, deja, daugiau iš valdžios pusės. Arteja 2009 metai – Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio jubiliejus. Buvo valdžios pasiūlymas, kad didžioji šventė būtų perkelta į 2009 metus. Tada 2009 metais ateina eilė moksleivių šventei, ateina eilė Baltijos valstybių studentų dainų šventei „Gaudeamus“ ir dar, jeigu didžioji dainų šventė, tai susidaro didelis perkrovimas. Mums atrodo, kad tikslinga būtų išlaikyti švenčių periodiskumą, todėl ir siekiame, kad 2007 metais įvyktų didžioji dainų šventė, o 2009 metais moksleivių dainų šventė galima būtų sustiprinti atskira, Lietuvos jubiliejui skirta šventine dalimi, kurioje dalyvautų žymiausi Lietuvos ir išėjusių suaugusiųjų chorai.

– Leonidai, jūs buvote dainų šventės režisierius, o gal net ir keliu, prašau patikslinti.

– Oficialiai 1998 metų, o neoficialiai nuo 1990 m. nuo XIII dainų šventės teko aktyviai prisidėti prie moksleivių, studentų ir suaugusiųjų dainų švenčių (iš viso aštuonių) organizacinių ir kūrybinių momentų.

– Tai dainų švenčių organizavimo ir įgyvendinimo darba puikiai pažįstate?

– Drįsčiau pasakyti – taip.

– Žinodamas šį darbą, Leonidai, maždaug išpėkite mus – ko jums bijoti, į ką atkreipti dėmesį, kuo pasirūpinti iš anksto ruošiant išėjusių 8-ąją dainų šventę?

Leonidas Abaris

Kas, jūsų manymu, nulemia šventės sėkmę?

– Bijoti jums nieko nereikia. Labai gerai, kad vėl įvyks jūsų dainų šventė, nes atvažiuojimas į Lietuvą ir dalyvavimas šventėje yra tik ribotas jūsų kūrybinio darbo parodymas. Būtų gerai, kad užsienio lietuvių chorai, kurie atvažiuoja į Lietuvos dainų šventę, neapsiribotų dainų švente. Pameni, 2004 metais australų kolektyvai turėjo koncertus Lietuvoje, kiti vienetai atvežė progines programas. Siektina, kad tai, kuo jūs gyvenate, galėtumėte ir mus čia visus praturtinti.

Dabar nesunku pasirinkti įvairaus repertuaro, todėl norėčiau palinkėti, kad chorų pasirušimo procesas nebūtų labai sunkus. Kartais labai sudėtingas kūrinys gali nuslopinti norą dainuoti, arba net ir nelabai sklandus atlikimas sudėtingo kūrinio sumenkina pasitenkinimo jausmą. Todėl visiškai pasitikėdamas tuo patyrimu, kurį turi ir Rita Klorienė, ir Dalia Viskontienė, ir jūs, ir kiti jūsų dirigentai, neabejojau, kad tai bus tokie kūriniai, kuriuos bus gera dainuoti. Man, pavyzdžiui, pats didžiausias malonumas buvo šių metų moksleivių dainų šventėje stovėti kartu su visu jaunimu ir dainuoti. Repertuare buvo ir sudėtingesnių kūrinių, bet, kai drauge suremi pečius su kitais choralais, jeigu būna gerai apgalvotos aranžuotės, chorai su skamba puikiai. Kartais prisimenu renesanso muziką siekiant, kad balsų melodijos išraiškings, nuosekliai vedamos, patogios, kad nevirgintų, kad galėtų grožėtis ir tie, kurie dainuoja, ir tie, kurie klausosi. O dainų švenčių sėkmę, aišku, lemia repertuaras ir to repertuaro pateikimas.

– Ką pasakytumėte apie praėjusios Lietuvos Dainų šventės repertuarą?

– 2003 metų dainų šventės dainų dienos programoje, deja, buvo daug margumo. Ten buvo ir puikių chorinių kūrinių, buvo dainų, buvo dainelių, buvo ir dainuškų. Reikia mokyti pasirinkti, kad būtų skoninga, nuosekli programa, kad būtų režisūrinis vystymas, minties vedimas. Dažnai programos spragas bandoma paslėpti rezisūriniais žaidimais. Nors to irgi reikia, tačiau negalima pamiršti, kad pagrindinė vertybė dainų šventėje yra daina, dainavimas ir dainininkas, o visi tie „pasicirkiniai“, tai kaip sal-

dainių popieriukas. Tikiu, kad jūsų dirigantai turės atspirties tašką, panirs į dainos prasmės gilumą, sujungs žodį, muziką ir dainininką. – kas ir yra aukščiausia siekiama.

– O dabar, kalbant apie repertuarą, tai kaip jums atrodo mūsų ruošiamos 8-osios dainų šventės repertuaras?

– Atvirai pasakius, labai rimtai nebuvau išgilesi į visą repertuarą, tik manęs nugąsdino toks galingas 40-ties kūrinių sąrašas. Kaip man, tai reiktų dvejų metų darbo su choru, kad pasirušotų.

– O mes per metus viską padarysime.

– Tai jūs tenai iš Spartos kilę, ne iš Lietuvos...

– Keleta dainų yra numatyta bendram dainavimui, įjungiant publika, keletas kūrinių yra išėjusių chorų tradiciniai kūriniai, na, o kiti visai nauji visiems, arba sukurti specialiai šiai šventei.

– Jeigu yra kūrinių, kurie jūsų dainuoti, tai gal ir palengvina padėti. O daugiau nedirščiau nei kritikuoti, nei siūlyti. Jūs geriausiai žinote savo chorus, jų pajėgumą, tradicijas, – juk pagal tai atsiranda repertuaras.

– Mūsų šventės repertuare yra jūsų originalių ir aranžuotų kūrinių. Kaip atsirado vaikų repertuaro daina „Vyturys“?

„Vyturys“ atsirado 1994 m. Tada pavasarį mūsų komisija važiuavo per Lietuvą ir klausėsi konkurso „Dainų dainelė“ atlikėjų. Jau buvo prasidėję televizijos gastrolių Vilniuje ir svarstėme, kokią dainą parinkti baigiamojo koncerto pabaigai. Paskui besišaipydamas sakau: „va, pasibaigs komisijos posėdis, grįšiu namo, 100 gramų išgersiu ir parašysiu dainą“, ir iš tikrųjų tą vakarą atsirado ši daina „Vyturys“ pagal Prano Raščiaus eiles.

– O ar buvo išgerta 100 gramų tą vakarą?

– Daugiau... Paskui, po dvejų savaičių, pasikviečiau būrelį M. K. Čiurlionio meno mokyklos mokinių, kurie padainavo šią dainą komisijai. Bet komisija buvo santūri, jiems daina „nelabai tiko“.

Nukelta į 4 psl.

Lietuva - 1991 m.

Nuotr. Jono Kuprio

Mariaus Katiliškio grįžimas į Lietuvą

Nezinau, ar tai sutapimas, ar Arvydo Reneckio noras savo sukurta filmą apie Marių Katiliškį per Amerikos lietuvių TV parodyti prieš pat rašytojo 90-ąsias gimimo metines. Eilinį kartą (rugpjūčio 21 d.) valandą laiko praleidau prikaustyta prie televizoriaus ekrano, bet dėl to nekiek nesigailiu. A. Reneckio sukurta filmas „M. Katiliškis. Iš prisiminimų“ apie vieną poetiškiausių Lietuvos rašytojų, manau, patiko ne vien man. Tai filmas apie menininko, gyvenančio sveičioj šaly, atplėštam nuo gimtinės šaknų, tragediją, apie jo nepritaipimą svetimoje šalyje ir apie išsaugotą Dievo jam duotą talentą.

Marius Katiliškis (Albinas Vaitkus) gimė 1915 metais rugsėjo 15 d. šiaurinėje Lietuvoje. Talentą rašyti matyt turėjo iš mažens, nes, kaip pats prisipažįsta, pirmus 3 jo eilėraščius Šiaulių savaitraštis „Naujienos“ „atmušė“ jau 1931 m.

Žiūrėti apie rašytoją sukurta filmą, skaitai, kas apie jį parašyta amžininkų prisiminimuose ir nejučiomis ateina mintis, ar gyvenimo negandos, palietusios žmogų, keičia jį patį? Iš dalies – taip. Bet žiūrėti iš kitos pusės, jaunystėje matyti vaizdai, jausmai, pojūčiai, girdėta kalba lieka žmogaus atmintyje, jo „viduje užsidaro tas vaizdas, ir jis amžinai palieka toks pat, kaip fotografijos plokštelėje išpaustas“ („Seno kareivio sugrįžimas“, Šiauliai, 2003, p. 218). Kitaip kaip paaiškinti tai, kad žmogus, daugybę metų pragyvenęs toli nuo savo gimtųjų vietų, visiškai jam svetimoje aplinkoje, taip ryškiai gali aprašyti Lietuvos kaimo buitį, puikiai pavaizduoti lietuvišką charakterį, išsaugoti savo gim-

tosios kalbos grožį. Mariaus Katiliškio kalba sodri, pilna poetinių palyginimų, jo žodis poetiškas, spalvingas: „Blanko dangaus mėlynė, nutaškyma užslėptos saulės gelsvumu. Iš vakarų rūšiais kalnais siautė debesys. Telefonų vielos giedojo pakasny litaniją, smelkdamosis į nusivylusiojo krūtinę. O varnos kilo nuo razienu, giziai krankdamos, ir nešė nūru rudenį sparnais“ („Seno kareivio sugrįžimas“, Šiauliai, 2003, p. 31). Anot Henriko Nagio „Jo romanai geresni už dešimt ar šimtą eilėraščių“. Kas žino, gal kaip tik skaudai tėvynės netektis ir padėjo Mariui Katiliškiui atsistoti vienoje gretoje su žymiaisiais Lietuvos rašytojais? Gal ta fizinė tėvynės netektis, toji supulinga kancėja, kad daugiau jos niekada nepamatys, tas nepritaipymas svetimoje žemėje ir padėjo išsakyti, išraudoti tai, kas buvo likę atmintyje iš jaunystės metų – tą nepaprastą Lietuvos grožį, idomų, įvairaspalvį lietuvių charakterį ir tą nenusakomą meilę miškui? „Miškai – grynai lietuviškas reikalas“, – sako filme Marius Katiliškis. O kad tai tikra tiesa rodo ir tai su kokia meile jo paties statyti lietuviški namai Lemonte, su koku uolumu sodinti ten medžiai tokie pat, kokie augo Lietuvoje. Čia, Lemonte, buvo jo antroji Lietuva su medžiais, su tilteliu, į kurio turėklus atsiremęs jis dažnai kažką svajodavo.

Nors spaudoje yra pasirodę per dešimt Mariaus Katiliškio knygų, norisi pakalbėti apie jo parašytą pirmąją, bet tik 2003 metais išleistą novelių knygą „Seno kareivio sugrįžimas“, kurios pratarmėje leidėjas Stasys Tumėnas rašo:

Šios knygos pasirodymas – turbūt pati didžiausia dovana jos autoriui, deja, taip ir nesužinojusiam savo „kūdikio“ likimo.

„Ypač dėkoju Zinaidai Katiliškienei – Liūnei Sutemai, kad ji pasitiko „Šiaurės Lietuvos“ leidykla ir suprato simbolio prasmę – Mariui Katiliškiui grįžti į Lietuvą per „Šiaurės Lietuvą““.

Šios knygos pasirodymas – turbūt pati didžiausia dovana jos autoriui, deja, taip ir nesužinojusiam savo „kūdikio“ likimo. Jos atradimo istorija vė-

naujo romano sukūrimo. Visi, tame tarpe ir pats autorius, laikė ją dingusia. Apie šios knygos rankraščio likimą nebuvo žinoma šešiasdešimt metų. M. Katiliškio biografijos metmenyse Algirdas Titus Antanaitis rašo: „Verta paminėti, jog pirmosios Albino Vaitkaus knygos rankraščiai nebeatgaunami žuvo“ („Išėjęs negrįžti“, Chicago, 1986,

p. 61). Ir reikėjo gi Arvydui Reneckui sumanyti kurti filmą apie išeivijos lietuvių likimus, nuvažiuoti į Vilnių ir nukakti Lietuvos literatūros ir meno archyvą. Archyvo darbuotojos iš spintų ištraukė pluoštą įvairiausių aplankų. Arvydas, būdamas lituanistas, atkreipė dėmesį į kuklų užrašą: „Albinas Vaitkus. Seno kareivio sugrįžimas“ 1944. Arvydas negalėjo patikėti savo akimis: Albinas Vaitkus – Marius Katiliškis ir jo knygos, kurią visi seniai jau buvo „palaidoję“, rankraštis. Kodėl archyvo darbuotojos ištraukė būtent šią aplanką, kodėl į ją buvo pasiūlyta žvilgtelėti, kodėl tas rankraštis buvo parodytas žmogui, atvažiavusiam iš Amerikos? – istorija nutyli.

Oldiau užvirė darbas, ir 2003 metais, praėjus šešiasdešimčiai metų nuo rankraščio įteikimo „Sakalo“ spaustuvei, „Seno kareivio sugrįžimas“ išvydo dienos šviesą.

Teisus ir įžvalgas buvo petas Kazys Bradūnas atsiveikiname su Mariumi Katiliškiu rašes: „Katiliškis... pasirinko laisvę, įsijungdamas į XX a. istorinį lietuvių literatūros egzodą, apie kurį kada nors laisvoje tėvynėje bus rašomos literatūros mokslininkų studijos, bus planuojami diplominiai darbai ir nagrinėjamos daktarų tezės“ („Draugas“, 1985, 12, 23). Šiandien laisvoje Lietuvoje Mariaus Katiliškio kūrybos nagrinėjimas įtrauktas ne tik į studentams skirtus vadovėlius. Su šio autoriaus kūryba supažindinama jau ir vidurinėje mokykloje, jo pavardė minima šalia kitų iškilių Lietuvos rašytojų pavardžių.

Marius Katiliškis

Vytauto Maželio nuotr.

Norisi padėkoti Algimantui Keziui, kažkada filmavusiam M. Katiliškį, turbūt tada net negalvojusiam, kad jo daryti kadrai įeis į istoriją ir bus tokie reikalingi kuriant „Portretus“. Ačiū Ramunei Rakauskaitei, Donatui Bukliui, Zoya Rūtai Diršė ir visiems kitiems, dariusiems eskizus Mariaus Kati-

liškio portretui. Nuoširdus ačiū ir Arvydui Reneckui už eskizų panaudojimą tapant rašytojo portretą ir jo padovanojimą visiems žiūrovams Mariaus Katiliškio devyniasdešimtojo gimtadienio proga.

Laima Apanavičienė

Paskirtos 2005-ųjų JAV LB Kultūros tarybos premijos

Š.m. rugsėjo 14 d. vykusiam posėdyje, dalyvaujant JAV LB Kultūros tarybos pirmininkei Marijai Remienei, tarybos narei Lilijai Jasaitėi, Muzikos premijos komisijos pirmininkei Faustui Stroliai, Tautinių šokių mokytojo premijos komisijos pirm. Rasai Poskočiemienei, Žurnalistų premijos komisijos pirm. Danutei Bindokienei, paskirtos 2005 metų Kultūros tarybos premijos. Dailės (pirm. Dalia Šlenienė), Teatro (Vitalija Sireikis) ir Radijo (Algis Zaprackas) premijų pirmininkams savo sprendimus atsiuntė raštu.

Kandidatus šioms premijoms buvo kviečiami siūlyti visi JAV lietuviai, kvietimą daug kartų skelbiant visoje mūsų žiniasklaidoje. Deja, Kultūros taryba daug siūlymų nesulaukė, todėl sudarytos komisijos turėjo daryti sprendimus ir pagal atsiųstus kandidatų pasiūlymus, ir pagal savo atliktas apklausas.

Š.m. JAV LB Kultūros tarybos premijos paskirtos taip: Dailės premija – dail. Vytautui Virkau, gv. Downers Grove, Illinois;

Tautinių šokių mokytojos – Antaninai Bulotienei iš Denver, Colorado;

Radijo premija paskirta Kaziui Gogeliui, Detroit, Michigan;

Teatro premija – „Žaltvykslės“ teatro režisierėi Ilonai Čepaitei;

Muzikos premija – Antanui Skriduliui – Daytona Beach, Florida;

Žurnalistų premija – dr. Romualdai Kriaučiūnui iš Lansing, Michigan.

Posėdyje taip pat nutarta skirti JAV LB Kultūros tarybos Garbės premiją ilgamečiui Lietuvos Vėčių tautinių šokių grupės vadovui Frank Zapolui.

Premijų mecenatas yra Lietuvių fondas. Premijų įteikimo šventė vyks š.m. lapkričio 12 d., šeštadienį, Jaunimo centro didžiojoje salėje.

Su premijų laureatais plačiau bus supažindinta vėliau.

D.B.

Premijos išeivijos dailininkams

Kauno Vinco Kudirkos viešoji biblioteka jau vienuoliktą kartą suruošė tradicinę Knygos šventę. Ši šventė buvo neeilinė. Ji skirta bibliotekos 80-čio minėjimui. Biblioteka – viena seniausių Lietuvoje. Ta patia proga buvo suorganizuotas tarptautinis ekslibrisų konkursas. Konkursui savo kūrinius atsiuntė 17 autorių iš septynių pasaulio ša-

lių: Lietuvos, Lenkijos, Čekijos, Graikijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Argentinos ir Japonijos.

Vienas ekslibrisas buvo skirtas V. Kudirkos viešosios bibliotekos įkūrėjui Vincui Ruzgii atminti. Knygos šventėje buvo paskelbti ir apdovanoti ekslibrisų konkurso laureatai.

Lietuvai atstovavo septyni autoriai. Išeivijai – Veronika

Švabienė ir jos dukterė Laima Švabaitė-Petrulis. Abi dailininkės iš Lemont, IL.

„Brandžiausias darbas parodą papildo užsienio dailininkų kūriniai. Liaudiški tautiniai motyvai skamba JAV lietuvių dailininkų Veronikos Švabienės ir Laimos Petrulis ekslibrisuose“, – rašo menotyrininkė

Vilma Šidiškytė. Abi dailininkės apdovanotos premijomis, joms taigai įteikti ir padėkos raštai.

„Konkursui sukurti ekslibrisai papildys Kauno apskrities viešosios, Vinco Kudirkos ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekų rinkinius. Norėtusi, kad šie mažosios gra-

fikos kūriniai neliktų vien parodos eksponatais, dūlyjančiais asmeniniuose archyvuose ar bibliotekų bei muziejų fonduose, o skatintų bibliografų ir ekslibristų bendradarbiavimą“, – rašo katalogo įvade Vilma Šidiškytė“.

B. P.

Dailininkės Laima Švabaitė-Petrulis ir Veronika Švabienė.

Mes turime būti savimi

Atkelta iš 3 psl.

Dar buvo svarstyta J. Cechanovičiaus daina „Dainų šalis“, o galiausiai buvo pasiūlyta O. Peterson „Himnas laisvei“. Ir paradoksas, lietuviškos „Dainų dainelės“ finaline daina-himnu tapo O. Peterson „Himnas laisvei“. Bet „Vyturyr“ rado savo vietą ir 1998 metais skambėjo II pasaulio lietuvių dainų šventėje.

– O „Tigras obely“, juo labiau, kad Lietuvoje tigrų nėra. Kaip ši daina atsirado?

– Mumyse kiekviename yra tigras ar tigrukas, ar kitas plėšrūnas, o gal tiktai atrodo, kad plėšrūnas, o ten tik koks taikus žaismingas padarėlis... Moterų choras „Eglė“ padovanojo mūsų šeimai V. Kukulo eilių knygutę. Ten ir radau šias

žaismingas eiles, kurios atitiko tuometinę nuotaiką ir davė impulsą atsirasti naujai vaikiskai dainelei.

– Ko norėtumėte palinkėti mūsų dainininkams ateinančioje 8-oje išeivijos dainų šventėje „Atsiliepk daina“?

– Nuosirdžiai linkiu dainavimo palaimos... Juk svarbiausia, kad žmogus neužmirštų dainuoti, kad jokie rūpesčiai nenuslopintų noro dainuoti. Tikiuosi, kad mes sulauksime jūsų dainininkų ir mūsų šventėse. O man namuose didžiausias džiaugsmas, jeigu girdžiu, kad kuris iš vaikų uždainuoja, kad ir kitą sykį kokią nesąmonę, bet dainuoja. Dainavimas yra ta stebuklingoji palaimos būseną. Tiesiog gera, kai žmo-

gus dainuoja.

– Nuosirdžiausiai dėkoju kompozitoriui Leonidui Abariui už malonų pokalbį, už įdomias mintis, už tuos puikius kūrinius ir kūrinėlius vaikams bei suaugusiems, priverčiančius šypsotis, džiaugtis, pamastyti arba sukaupti maldai. Tokių žmonių dėka, tarp išeivijos ir Lietuvos pradingsta atstumai. Artimas bendradarbiavimas, pagalba, patarimai ir gilus susidomėjimas mūsų kultūrinio, kūrybinio gyvenimo sunkumais bei džiaugsmams suteikia mums stiprybės ir tikėjimo mūsų pačių sunkiu darbu.

Nijolė Benotienė